

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος Και Οι Δραστηριότητες Της Τουρκίας Για Την Αποστολή Βοήθειας Στην Ελλάδα*

Συγγραφέας: Ulvi Keser
Μετάφραση* : Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye'nin Yunanistan'a Yardım Faaliyetleri

İtalya, 28 Ekim 1940 tarihinde, Atina Büyükelçisi Grazi vasiyasıyla, Yunanistan'a bir ultiatom ileterek Korfu ve Girit adaları ile Preveze ve Pire limanlarının kendisine verilmesini talep etmiştir. Başbakan İ. Metaksas'ın ultiatomu sert bir şekilde reddetmesi üzerine, Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgal etmiş olan İtalyan birlikleri Yunanistan'a saldırmıştır. İlk İtalyan saldırısından sonra seferberliğini tamamlayan Yunanistan bu noktadan itibaren savaşı kendi lehine çevirmiştir. Bu dönemde, Yunanistan'ın askeri başarıları Türkiye'deki yazılı basında çok büyük yankı bulmuştur.

Müttefiki İtalya'nın bu başarısız girişiminin ardından 6 Nisan 1941'de Almanya Yunanistan'a taarruza başlamış ve 24 Nisan 1941'de Yunanistan teslim olmuştur. Alman işgali ile birlikte başta Atina ve Pire olmak üzere Yunanistan'ın büyük kentlerinde açlık baş göstermiş, sorunun çözümü için görüşmeler yapmak üzere teşkil edilen bir komisyon İstanbul'a gönderilmiş ve bu komisyon ile Türk yetkililer arasında yapılan anlaşma neticesinde Türkiye'den Yunanistan'a yardım faaliyetleri başlatılmıştır.

Yardım malzemelerinin nakli, 14 Ekim 1941 tarihinden itibaren Kurtuluş gemisi ile gerçekleştirilmiştir. Kurtuluş gemisi ilk seferinde buğday, pirinç, fasulye, sıhhi malzeme ve giyim eşyasından oluşan yardım malzemelerini İzmir limanından yola çıkarak Pire'ye ulaştırmıştır. Kurtuluş gemisinin yardımları perişan durumdaki Yunan halkı tarafından büyük bir sevgiyle karşılanmış ve bir teşekkür işareti olarak geminin resmi kentin en işlek caddelerinden birine asılmıştır. Ancak Kurtuluş,

* H εισήγηση παρουσιάστηκε στο 9^ο Σεμινάριο Στρατιωτικής Ιστορίας (İstanbul 2003).

* H μετάφραση αποτελεί μια περίληψη της εισήγησης.

Yunanistan'a icra ettiği altıncı seferinde, yoğun sis nedeniyle karaya oturarak batmıştır.

Bunun üzerine Kızılay; önce Tunç gemisini, bu gemide sorunlar yaşanması üzerine de Dumlupınar gemisini kiralayarak yardım faaliyetlerine devam etmiştir. Dumlupınar gemisi ile Yunanistan'a yardım gönderenler arasında Türk gazeteciler, avukatlar, İstanbul Belediyesi ve çalışanları, TBMM Başkanı Abdülhaluk Renda gibi değişik grup ve kişiler bulunmaktadır. Dumlupınar'la yapılan yardımlardan çok müteessir olan Yunan halkı bir gazeteci heyetini teşekkür etmek üzere Türkiye'ye göndermiş; Atina Belediye Başkanı B. Aggelos ve belediye çalışanları, İstanbul'daki meslektaşlarına yazdıkları cevabi mektupta teşekkürlerini belirtmişlerdir.

Yardım faaliyetleri kapsamında; Yunan hükümetinin teklifi üzerine 1.000 Yunanlı çocuğun Türkiye'ye getirilerek Baltalimanı'ndaki Damat Ferit Paşa Yalısı'nda barındırılmalarına karar verilmiş ve burası için gerekli malzemeler tedarik edilmiştir. Ancak Yunan Kızılhaç'ının "milli anane ve terbiye sistemine uymaması" bakımından yaptığı itiraz üzerine bu girişimden vazgeçilmiştir.

Yunanistan'a yürütülen yardım faaliyetleri sadece Anakara Yunanistan ile sınırlı kalmamıştır. Başta Sakız, Leros, Kalymnos ve İstanköy olmak Ege Adalarına da yapılmıştır. Ayrıca Türkiye savaş nedeniyle Yunanistan'dan kaçanlara, özellikle Edirne, Uzunköprü, Aydın, Nazilli ve Denizli'de oluşturduğu enterne kamplarında her türlü imkanı sağlamaya çalışmıştır.

Türkiye tarafında İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'a yapılan yardım faaliyetleri başta İngiltere olmak üzere diğer ülkeler ve Kızılhaç gibi uluslar arası kuruluşlar tarafından takdirle karşılanmış ve bu yardım faaliyetleri savaşın sona ermesini müteakip bir süre daha devam etmiştir.

ABSTRACT

The World War II and Turkey's Activities to Provide Help in Greece

In 28 October 1940, Italy by means of her ambassador in Athens declared an ultimatum in which she demanded the surrender of Corfu, Crete, Piraeus and Preveza. The Greek Prime Minister I. Metaksas declined and the Italian forces that had been occupied Albania since April 1939 invaded the Greek borders. The Greek army mobilized and started a counterattack. During this period the victories of Greek soldiers took part widely in Turkish press.

In 6 April 1941, after the unsuccessful attempt of her ally, Germany attacked Greece and in 24 April the country surrendered. The German invasion caused great hunger mainly in big cities like Athens and Piraeus. For the solution of this problem a Greek commission was sent to Istanbul. According the agreement conducted among the commission members and the Turkish authorities the shipment of supplies from Turkey was started.

A ship named Kurtuluş from 14 October 1941 made the transportation of the supplies. At its first trip from Izmir to Piraeus Kurtuluş carried corn, rice, beans, medicine and clothes. The food the other supplies transported by Kurtuluş gave hope to Greek people who suffered for hunger. The Greeks put a picture of the ship at one of the busy streets of Piraeus. Kurtuluş, because fog, sank at its sixth trip to Greece.

Afterwards Kızılay rent another ship named Tunç, but due to some problems with this ship, the transportation of supplies continued by Dumlupınar. Turkish journalists, lawyers, the working people at the Municipality of Istanbul and the President of Turkish Parliament Abdülhaluk Renda were among the people and the organizations that sent food and supplies to Greece. A group of Greek journalist came to Istanbul to express the thanks of Greek people and the Mayor of Athens B. Aggelos sent a letter in which he thanked the Turks.

With the request of the Greek government the transfer of 1,000 Greek children to Turkey was decided. For this purpose Damat Ferit Paşa Yalısı was prepared but after the written application of the Greek Red Cross that the transfer of these children is against the national tradition and education system this was postponed.

Turkey provided help not only in Athens and Piraeus and also sent food and medicine in islands in the Aegean Sea. These are: Chios, Samos, Kalymnos, Leros and Kos. Refugee camps were organized in Edirne, Uzunköprü, Aydın, Nazilli and Denizli for the Greek who had to leave from their country because of the war. Food, medicine and clothes were distributed to the refugees living in these camps.

Turkey's activities to provided help to Greek people during the World War II did appreciated by many countries like United Kingdom and international organizations like the Red Cross. After the end of war Turkey continued to send help to Greece for some more years.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκίνησε την 1η Σεπτεμβρίου του 1939 με την επίθεση της Γερμανίας στην Πολωνία. Αλλά προηγουμένως, την 1η Απριλίου του 1939 η Ιταλία – με τις τότε γνωστές επεκτατικές βλέψεις στην Ανατολική Μεσόγειο και στα Βαλκάνια – είχε πραγματοποιήσει την εισβολή της Αλβανία και κατά αυτόν τον τρόπο είχε καταλάβει ένα προγεφύρωμα στην περιοχή.¹ Η Τουρκία από την έναρξη του πολέμου παραμένει ουδέτερη αλλά δέχεται πιέσεις για να συμμετάσχει στο πόλεμο ή για ακολουθήσει μια πολιτική ουδερότητας υπέρ της μιας ή της άλλης εμπόλεμης πλευράς.² Η χώρα βρίσκεται αντιμέτωπη με τις προσπάθειες είτε των Συμμαχικών Δυνάμεων είτε των Δυνάμεων του Άξονα για να την πείσουν λάβει μέρος στον πόλεμο στη δική τους πλευρά αλλά η πολιτική της είναι να παραμείνει έξω από τον πόλεμο και τα καταστροφικά αποτελέσματά του. Μπροστά στις εξελίξεις στην Ευρώπη η Ελλάδα και η Τουρκία ακολουθούν μια παράλληλη πολιτική: η Ελλάδα λαμβάνει μονόπλευρη εγγύηση από την Αγγλία και την Γαλλία και την κοινή διακήρυξη της Τουρκίας τον Μαΐο και τον Ιούνιο του 1939 με τις δύο παραπάνω χώρες ακολουθεί η Αγγλο-Γαλλο-Τουρκική Συμμαχία που υπογράφεται τον Οκτώβριο του ίδιου έτους.³ Σύμφωνα με τα σχέδια των Άγγλων ο βασικός ρόλος της Τουρκίας είναι η επιστράτευση όσο το δυνατόν περισσότερων εφεδρικών δυνάμεων που θα λάβουν μέρος στον πόλεμο την κατάλληλη στιγμή στο πλευρό των Συμμαχικών Δυνάμεων. Για τον παραπάνω λόγο στις 9 Σεπτεμβρίου του 1940 η αγγλική πλευρά είναι της άποψης ότι η εμπλοκή της Τουρκίας σε έναν πιθανό Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο δεν είναι υπέρ των συμφερόντων της Αγγλίας.

Η Ιταλική Επίθεση Στην Ελλάδα

Η Ιταλία χωρίς να ειδοποιήσει τη σύμμαχό της τη Γερμανία την 28η Οκτωβρίου του 1940 μέσω του πρέσβη της στην Αθήνα Grazzi⁴ δίνει ένα τελεσίγραφο⁵ στην Ελλάδα με το οποίο απαιτεί να

¹ İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamalarıyla Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, I, Ankara 1983, σελ. 591.

² Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, İstanbul 77, σελ. 407.

³ Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul 1994, σελ. 123.

⁴ Herbert Voon Moos, *Büyük Dünya Olayı*, II, İstanbul 1952, σελ. 107.

της παραδοθούν η Κέρκυρα, η Κρήτη και τα λιμάνια του Πειραιά και της Πρέβεζας.⁶ Ο Ιταλός δικτάτορας Μουσσολίνι θεωρεί την Ελλάδα μια «εύκολη μπουκιά»⁷ και θέλει να την παραδώσει σύμμαχο της τη Γερμανία ως «έτοιμο φαγητό».⁸ Αλλά ο Έλληνας πρωθυπουργός Ι. Μεταξάς απορρίπτει αμέσως το τελεσίγραφο αυστηρά και ρητά.⁹ Μετά το «ΟΧΙ» του ελληνικής κυβέρνησης οι ιταλικές μονάδες στρατού που βρίσκονται στην Αλβανία αρχίζουν την επίθεση. Ο Άγγλος πρωθυπουργός Winston Churchill στην αυθημερόν δήλωσή του επαινεί την Τουρκία λέγοντας ότι οι καλοί φίλοι σε δύσκολους καιρούς είναι μια ευλογία.¹⁰ Την ίδια στιγμή οι Άγγλοι βομβαρδίζουν την περιοχή Ελμπασάν της Αλβανίας και ο πόλεμος συνεχίζεται με την υπεροχή της Ελλάδας στην περιοχή Τεπεντελένι-Κλεισούρα. Ο ελληνικός στρατός αιχμαλωτίζει πολλούς Ιταλούς στρατιώτες και καταλαμβάνει πολλά ιταλικά πολεμοφόδια.¹¹ Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίζει ο ελληνικός στρατός είναι οι αντίξοες καιρικές συνθήκες: «Στα βουνά της Αλβανίας οι Έλληνες δεν νίκησαν μόνο τον ιταλικό στρατό αλλά και τον φυσικό σύμμαχο του, δηλαδή τον χειμώνα, το χιόνι, την κακοκαιρία, την διαφθορά και την πείνα. Οι Έλληνες στρατιώτες για μέρες ολόκληρες σκαρφάλωσαν στα βουνά και κοιμήθηκαν μέσα στα χιόνια έχοντας στα σακίδια τους μόνο μία ή δύο ελιές και ξερό ψωμί. Ο ελληνικός στρατός κατέδιωξε από τα δύσβατα μονοπάτια τον εχθρό του που ήταν ανώτερος από τον ίδιο και σε αριθμό και σε εφόδια.»¹²

Στις 2 Νοεμβρίου του 1940 αναχαιτίζεται η ιταλική επίθεση και οχτώ μέρες αργότερα όταν ολοκληρώνεται η επιστράτευση αρχίζει η αντεπίθεση του ελληνικού στρατού. Σ' αυτήν την στρατιωτική επιτυχία εν μέρει συμβάλλει και η Τουρκία δηλώνοντας στον Γερμανό πρόσβη στην Άγκυρα πως εάν η Βουλγαρία επιτεθεί στην Ελλάδα σύμφωνα με τους όρους της Βαλκανικής Συμμαχίας η τουρκική πλευρά δεν θα παραμείνει αμέτοχη και ενισχύοντας τις μονάδες της στα τουρκοβουλγαρικά σύνορα.¹³ Την 28η Οκτωβρίου του 1940 η Τουρκία δηλώνει την υποστήριξή της στην Ελλάδα. Ο Έλληνας πρόσβης στην Άγκυρα είναι «ευχαριστημένος από αυτήν την

⁵ Εφημερίδα Vatan, 01.01.1941.

⁶ Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan, 1923-1954*, Ankara 1997, σελ. 223.

⁷ Şükrü S. Gürel, *Türk-Yunan İlişkileri (1821-1939)*, Ankara 1993, σελ. 48.

⁸ Εφημερίδα Vatan, 01.01.1941.

⁹ Herbert Voon Moos, *Büyük Dünya Olayı*, II, İstanbul 1952, σελ. 107.

¹⁰ Εφημερίδα Vatan, 02.01.1941.

¹¹ Εφημερίδα Vatan, 06/07.01.1941.

¹² Εφημερίδα Vatan, 12.01.1941.

¹³ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, I, İstanbul 1996, σελ. 316.

υποστήριξη»¹⁴ και δηλώνει «δε ζητάμε τίποτα παραπάνω από την Τουρκία από το να κρατήσει τους Βούλγαρους μακριά από τη Θράκη». ¹⁵ Κατά αυτόν τον τρόπο η Βουλγαρία τίθεται εκτός πολέμου και η Ελλάδα τραβώντας τη στρατιωτική της δύναμη από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα αποκτάει τη δυνατότητα να πολέμησει με τους Ιταλούς.¹⁶ Αλλά αμέσως μετά αρχίζει η γερμανική επίθεση. «Οι Έλληνες πρώτα έριξαν έξω από τα εδαφή τους και αργότερα κατέδιωξαν τις εχθρικές δυνάμεις που υπερείχαν από τους ίδιους και σε εξοπλισμό και σε εφόδια και σε αριθμό. Κατενίκησαν τον μικρό γίγαντα μπροστά στα μάτια μας. Αργότερα όμως ο ηττημένος γίγαντας κάλεσε σε βοήθεια έναν μαγαλύτερο γίγαντα.»¹⁷

Κατά αυτόν τρόπο ενώ από την μια πλευρά υπήρχε αντιτουρκική προπαγάνδα άρχισαν να εμφανίζονται ορισμένοι άνθρωποι που σκέφτονται διαφορετικά. Για παράδειγμα στις 21 Φεβρουαρίου του 1941 στην Νέα Υόρκη μια χορωδία που αποτελούνταν από Έλληνες πρόσφυγες από την Μικρά Ασία εκφωνούν στο ραδιόφωνο τον τουρκικό εθνικό ύμνο και τον ύμνο που μελοποιήθηκε στη 10η επέτειο της ίδρυσης της τουρκικής δημοκρατίας.¹⁸

Η Επίθεση Των Γερμανών Στην Ελλάδα

Η αναχίτηση των Ιταλών από τις ελληνικές δυνάμεις ξαναζωντανεύει τις ελπίδες της Αγγλίας που είναι είναι τώρα της γνώμης ότι με την συμμετοχή της Τουρκίας στον πόλεμο μπορεί να σταματήσει η έφοδος των δυνάμεων του Άξονα στην Βαλκανική Χερσόνησο. Ο Winston Churchill που δίνει μεγάλη σημασία στην παροχή βοήθειας στην Ελλάδα και τη θεωρεί ως απαραίτητη προϋπόθεση για την προστασία του κύρους της Αγγλίας μπροστά στην τουρκική κοινή γνώμη¹⁹ Για αυτόν «η Τουρκία όπως πάντα κρατάει το κλειδί στρατηγικής της Αγγλίας στη Βαλκανική Χερσόνησο». ²⁰ Μετά την αναχίτηση της ιταλικής επίθεσης η Αγγλία δεν καταφέρνει να χορηγήσει την απαραίτητη συμμαχική βοήθεια για την άμυνα της χώρας²¹ και τη θέση του ιταλικού στρατού παίρνουν οι

¹⁴ Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul 1994, σελ. 125.

¹⁵ Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul 1994, σελ. 127.

¹⁶ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara 1975, σελ. 155.

¹⁷ Εφημερίδα Ulus, 23.04.1941.

¹⁸ Εφημερίδα Vatan, 07.04.1941.

¹⁹ Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul 1994, σελ. 129.

²⁰ Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul 1994, σελ. 134.

²¹ Suat Bilge, *Ankara Atina Lefkoşe Üçgeni*, Ankara 1996, σελ. 19.

γερμανικές δυνάμεις. Η Γερμανία σπάει την γιουγκοσλαβική αντίσταση και την 6η Απριλίου του 1941 επιτίθεται κατά της Ελλάδας. Εντωμεταξύ ο Έλληνας πρωθυπουργός Ι. Μεταξάς δηλώνει την «πίστη του στην νίκη του ελληνικού έθνους»²² και πεθαίνει.²³ Μπροστά στην γερμανική επίθεση η ελληνική στρατιωτική δύναμη αδυνατεί να δείξει μεγάλη αντίσταση και ο ελληνικός στρατός παραδίνεται στους Γερμανούς στις 24 Απριλίου του 1941. Έτσι ανεπαρκής αγγλική υποστήριξη δεν φέρνει να αναμενόμενα αποτελέσματα και η Ελλάδα υποχρεώνεται υποχωρήσει μπροστά στην στρατιωτική δύναμη της Γερμανίας.²⁴ Η ανεπάρκεια της Αγγλίας να δώσει στην Ελλάδα την αναγκαία βοήθεια αντιδράσεις στον τουρκικό τύπο όπου ενθαρρύνονται οι δραστηριότητες για την υποστήριξη της.²⁵ Όμως α οι προσπάθειες στην Τουρκία δεν ευχαριστούν ορισμένους. Από την άλλη πλευρά αυτές οι προσπάθειες της Τουρκίας δεν ευχαριστούν ορισμένους. Μια επιστολή που εκδίδεται την 1η Ιουνίου του 1940 στην ιταλική εφημερίδα La Stampa εκφράζει αυτή τη δυσαρέσκεια. Σύμφωνα με την εφημερίδα η επιστολή φέρει την υπογραφή του Έλληνα πρέσβη στη Ρώμη και έχει ήδη αποσταλλεί στο Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Η επιστολή έχει ως εξής: «Οι Έλληνες περιμένουν βοήθεια από τους Τούρκους που εδώ και τέσσερις μισούν το έθνος τους και καταπατούν τα δικαιώματά του. Η Τουρκία βλέπει την Ελλάδα ως δική της ζώνη ασφαλείας και δηλώνει πως θα αντισταθεί σ'όσους επιτίθενται σ'αυτή. Αυτή η εγγύηση της Τουρκίας δεν καταξιώνει την Ελλάδα ως μια ανεξάρτητη χώρα και την κάνει μια προστατευόμενη χώρα. Μια χώρα που βρίσκεται υπό την προστασία των Τούρκων. Οι Έλληνες χειροκοτούν τους Τούρκους και κατά τη γνώμη μου δεν ξέρουν τι κάνουν»²⁶

Η κατάσταση στην Ελλάδα επιδεινώνεται και το πλοίο Ankara φτάνει στον Πειραιά για να παραλάβει τον Τούρκο πρέσβη στην Αθήνα Enis Akaygen, τον γ' γραμματέα της πρεσβείας Süleyman Faik, τον στρατιωτικό ακόλουθο Seyfi Kurtbel και όλο το προσωπικό της πρεσβείας. Το πλοίο επιστρέφει την τελευταία εβδομάδα του Ιουνίου στην İstanbul.²⁷

Οι Δραστηριότητες Για Αποστολή Βοήθειας Στην Ελλάδα

Η Τουρκία απλώνει χέρι βοήθειας στην Ελλάδα που δέχτηκε πρώτα την ιταλική και αργότερα τη γερμανική επίθεση. Η ένθερμη

²² Εφημερίδα Vatan, 30.01.1941.

²³ Εφημερίδα Vatan, 04.02.1941

²⁴ Selim Deringil, *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul 1994, σελ. 139.

²⁵ Εφημερίδα Ulus, 23-30.05.1941.

²⁶ Εφημερίδα Vatan, 16.01.1941.

²⁷ Εφημερίδα Vatan, 30.05.1941 και 28.06.1941.

και φιλική στάση του τουρκικού λαού την εποχή εκείνη αντανακλάται και στον τουρκικό τύπο. Οι φράσεις «ένας φιλικός γείτονας»,²⁸ «μπροστά στον πόνο ενός αδελφικού λαού που πεθαίνει»²⁹ «η γείτονας μας η Ελλάδα που βιώνει μια μεγάλη καταστροφή»,³⁰ «η φίλη και σύμμαχός μας»,³¹ «δύο γειτονική λαοί, δύο αδελφικά σπίτια»³² αποτελούν την εγκάρδια φωνή του τουρκικού λαού.

Εξαιτίας του πολέμου κατά των Ιταλών και των Γερμανών από την περίοδο 1940-1941 παράλληλα παρατηρείται μεγάλη πτώση στη γεωργική παραγωγή και βιώνεται στην Ελλάδα «η περίοδος της μεγάλης πείνας». Σ' αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι οι γερμανοί στρατιώτες από τις πρώτες μέρες ακόμη της κατοχής μαζεύουν όλα τα τροφίμα προς δική τους χρήση. Επίσης οι ανάγκες για πρώτη ύλη της γερμανικής πολεμικής βιομηχανίας απορροφούνται από τα εργοστάσια, τα ορυχεία και τα χωράφια των χωρών που βρίσκονται υπό την κατοχή τους με αποτέλεσμα να στις χώρες αυτές να δημιουργείται αύξηση στην ανεργία και πείνα. Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις όπως η Αθήνα και ο Πειραιάς ο λαός βρίσκεται σ' άθλια κατάσταση. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος το πρώτο βήμα που πρέπει να πραγματοποιηθεί είναι να βρέθουν τα αναγκαία για σίτιση του λαού. Για αυτόν τον λόγο μια αντιπροσωπεία της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής που αποτελείται από τους Β. Μαυρομιχάλη (πρώην υπουργό Εξωτερικών), Γ. Ρέππα (στρατηγό της αεροπορίας εν αποστρατεία), Β. Νικολόπουλο (Διευθυντή της Αεροπορικής Εταιρείας AERAL), Β. Πόλλη (μέλος της οργανωτικής επιτροπής για την Ανταλλαγή του πληθυσμού), Β. Κρεμέση (πρώην υπουργό οικονομικών), Κουραμγιάννο (τραπεζίτη), Τριανταφύλλη (διευθυντή της γενικής διεύθυνσης εθνικής οικονομίας) και Β. Ζαρίφη (δημοσιογράφος) έρχεται στην Istanbul. Ο Β. Μαυρομιχάλης σχετικά με το σκοπό του ταξιδιού κάνει την εξής δήλωση: «Ο τουρκικός λαός μπροστά στον θάνατο ενός αδελφικού έθνους όπως ήταν φυσικό έδειξε ενδιαφέρον. Από τώρα λάβαμε άδεια για την εξαγωγή 50 χιλιάδων τόνων από τρόφιμα τα χρήματα των οποίων θα πληρωθούν από την Αμερικανική Επιτροπή Vanderbilt. Η διανομή των συσσιτίων θα είναι δωρεάν. Για την μεταφορά των τροφίμων έχει παραχωρηθεί ένα πλοίο δύο χιλιάδων τόνων το Kurtuluş. Το πλοίο θα πραγματοποιήσει το πρώτο του δρομολόγιο αυτήν την εβδομάδα. Προγραμματίζεται ότι θα κάνει δύο δρομολόγια τον μήνα και αυτό σημαίνει πως για την μεταφορά 50.000 τόνων χρειάζεται ένα χρονικό διάστημα περίπου ενός έτους. Αλλά μέχρι τότε

²⁸ Εφημερίδα Milliyet, 10.08.1974.

²⁹ Εφημερίδα Vatan, 01.10.1941.

³⁰ Εφημερίδα İkdam, 28.05.1942.

³¹ Εφημερίδα İkdam, 31.05.1942.

³² Το άρθρο του Μ.Η. Zal στην εφημερίδα Vatan, 29.03.1942.

δε θα μείνει ζωντανός άνθρωπος στην Ελλάδα και για αυτό το λόγο θα προσπαθήσουμε να βρούμε και άλλα μεταφορικά μέσα. Έκτος από τροφίμα το Kizilay στέλνει 30.000 τόνους γάλα σε σκόνη και αλεύρι που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τροφή για τα μικρά παιδιά. Επιπλέον ερευνούμε τι μπορούμε να στείλουμε εμείς από την Ελλάδα σε ποια άλλα είδη μπορεί η τουρκική κυβέρνηση να δώσει άδεια εξαγωγής. Ελπίζουμε πως θα συγκροτηθεί μια επιτροπή στην Τουρκία για την παροχή βοήθειας στην Ελλάδα και ελπίζουμε πως αυτή η επιτροπή θα δράσει ανάλογα και θα ελαφρύνει την καρδιά του τουρκικού λαού.»³³

Το Kurtulus³⁴ ξεκινάει το πρώτο του δρομολόγιο στις 14 Οκτωβρίου του 1941 από την Σμύρνη.³⁵ Μεταφέρει το φορτίο του στο λιμάνι του Πειραιά και επιστρέφει στην Σμύρνη στις 24 Οκτωβρίου του 1941.³⁶ Το Kurtulus το οποίο φέρει ένα μεγάλο έμβλημα³⁷ του Kizilay μεταφέρει 50 τόνους τρόφιμα(σιτάρι, ρίζι, φασόλια), φάρμακα και είδη ρουχισμού η αξία των οποίων υπολογίζεται στις 14.400 λίρες.³⁸

Σχετικά με το πρώτο ταξίδι του πλοίου οι εφημερίδες γράφουν«Όπως ξέρετε ξεκινήσαμε απ'εδώ την 1^η του μηνός(01.10.1941). Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού ο καιρός ήταν καλός. Μετά από δύο μέρες, όταν φτάσαμε στον Πειραιά η πόλη ήταν σε πολύ μεγάλη ανάγκη και οι άνθρωποι έτρεχαν δεξιά και αριστερά για ένα κομμάτι ψωμί. Όρμησαν πάνω μας και η αστυνομία για να τους απομακρύνει σχημάτισε κλοιό. Το φορτίο μας – τα αυγά, τα φασόλια, το ρεβύθι και το ριζάλευρο που είχε ετοιμαστεί ειδικά για μικρά παιδιά – μεταφέρθηκε στα φορτηγά του Ερυθρού Σταυρού που περίμεναν στην προβλήτα. Αυτά τα φορτηγά μετέφεραν τα τρόφιμα στα διάφορα μέρη όπου ήταν αναγκαία. Οι άνθρωποι ήταν πολύ ευχαριστημένοι από τη βοήθεια που τους δώσαμε. Μας είπαν ότι θα κάνουν μια εικόνα του Kurtulus που θα την τοποθετήσουν στο πιο σημαντικό σημείο του Πειραιά και ότι δε θα ξεχάσουν τότε αυτό το καλό που τους έκανε ο τουρκικός λαός».³⁹

³³ Εφημερίδα Vatan, 01.10.1941.

³⁴ Το Kurtulus κατασκευάστηκε το 1882 και το βάρος του ήταν 2.400 τόνοι. Ανήκει στην οικογένεια Tavilzade. Η αξία του υπολογίζεται στις 500.000 λίρες και είναι ασφαλισμένο στην Εθνική Αντασφάλεια. Το φορτίο του είναι ασφαλισμένο από την Ασφαλιστική Εταιρεία Güven.

³⁵ Εφημερίδα Vatan, 13.10.1941.

³⁶ Εφημερίδα Vatan, 25.10.1941.

³⁷ Εφημερίδα Ulus, 22.01.1942.

³⁸ Το 1941 1 αμερικανικό δολλάριο αντιστοιχεί 1.32 τουρκικές λίρες.

³⁹ Εφημερίδα Vatan, 25.10.1941.

Επίσης το πλοίο μετέφερε και τα δέματα που είχε ετοιμάσει η τουρκική επιτροπή της Ένωσης Balkan Etibba η οποία αποτελείται από τούρκους υπηκόους ελληνικής καταγωγής.⁴⁰ Στο πρώτο του δρομολόγιο συνόδεψαν το Kurtulus ορισμένοι αρμόδιοι του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού και οι αρμόδιοι του Kızılay, Saim Umar και Feridun Demokan.⁴¹ Εξαιτίας της εμπόλεμης κατάστασης η επιλογή των αρμοδίων έγινε με μεγάλη προσοχή και τους δώθηκαν πολύ αυστηρές οδηγίες σχετικά με τον τρόπο συμπεριφοράς τους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Έτσι δε τους επιτρεπόταν να κάνουν δηλώσεις στον τύπο και να δέχονται στο πλοίο οτιδήποτε άλλο εκτός από το προκαθορισμένο φορτίο. Επίσης τους δώθηκαν οδηγίες σχετικά με τον έλεγχο του πλοίου, τις σχέσεις τους με τον καπετάνιο, το πλήρωμα και τους ταξιδιώτες του πλοίου και τον τρόπο συμπεριφοράς τους στην Ελλάδα.

Όταν το Kurtulus έφτασε στον Πειραιά η κατάσταση ήταν πολύ δύσκολη και ο λαός έτρεξε προς το λιμάνι. Τα τρόφιμα που είχε φέρει το Kurtulus από την Τουρκία μεταφέρθηκαν με φορτηγά σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Ο λαός ήταν πολύ ευχαριστημένος και οι άνθρωποι δήλωσαν πως θα κάνουν μια εικόνα του πλοίου την οποία θα τοποθετήσουν στο ωραιότερο σημείο του Πειραιά και πως δε θα ξεχάσουν ποτέ αυτό το καλό που τους έκανε ο τουρκικός λαός.⁴² Στην Αθήνα και στον Πειραιά οι άνθρωποι πέθαιναν στους δρόμους και τα πάντα διανέμονταν με δελτία.⁴³

Το Kurtulus ξεκίνησε το δεύτερο του δρομολόγιο προς τον Πειραιά στις 28 Οκτωβρίου από το οποίο επιστρέψε στην İzmit στις 20 Νοεμβρίου του 1941.⁴⁴ Στην επιστροφή όταν το πλοίο έφτασε στο Çanakale τα μέλη του πληρώματος του που είχαν μοιράσει ακόμη και τα συσσίτια τους στον πεινασμένο λαό ζήτησαν τρόφιμα από τους τούρκους αρμόδιους. Σ' αυτό το ταξίδι του το Kurtulus μετέφερε φασόλια, ρεβύθι, 1.900 βαρέλια λακέρδα, 1,5 εκατομμύριο αυγά, ριζάλευρο και αλεύρι από φακή των οποίων η αξία υπολογίζεται στις 4.800 λίρες και το συνόδεψαν αρμόδιοι από τον ελληνικό και τον ιταλικό Ερυθρό Σταυρό και το Kızılay.⁴⁵ Αυτή τη φορά η κατάσταση στον Πειραιά ήταν χειρότερη και εικόνα στο λιμάνι ξάφνιασε το πλήρωμα.

⁴⁰ Περιοδικό *Kızılay*, Αριθ. 2, Φεβρουάριος 1942.

⁴¹ Seçil Karal Akgün-Murat Uluğtekin, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, II, Ankara 2001, σελ. 81.

⁴² Εφημερίδα *Vatan*, 25.10.1941.

⁴³ Εφημερίδα *Vatan*, 20.11.1941.

⁴⁴ Εφημερίδα *Vatan*, 28.10.1941 και 20.11.1941.

⁴⁵ Εφημερίδα *Vatan*, 08.11.1941.

«Όταν βγήκα στη στεριά ήμουν ανάμεσα σε ανθρώπους που είχαν μείνει πετσί και κόκκαλο. Γύρω περιφέρονταν σκελετωμένοι άνθρωποι. Έχω πολλούς συγγενείς στην Αθήνα και μου ζήτησαν να τους πάω την επόμενη φορά μια φωτογραφία από ένα γιορτινό τραπέζι γεμάτο φαγητά. Είπαν πως θα τη βάλουν στην βιτρίνα του μαγαζιού τους έτσι ώστε ο κόσμος να δει έστω και σε φωτογραφία τα φαγητά και να ξαθυμηθεί τον παράδεισο. Η ζωή στην Αθήνα είναι πολύ ακριβή και δεν υπάρχουν τρόφιμα. Οι άνθρωποι είναι σε άθλια κατάσταση από την πείνα. Στους δρόμους της Αθήνας κανέναν σε λέει «Καλημέρα» αλλά ρωτάει «Βρήκες κάτι για να φας;»...Εντωμεταξύ ο καπετάνιος του πλοίου λέει στο πλήρωμα να «Μοιράστε όλα τα τρόφιμα ακόμη τα συσσίτια σας στους πεινασμένους. Εμείς έτσι και αλλιώς μπορούμε να περάσουμε δύο μέρες με παξιμάδι και νερό.»...Στην επιστροφή του το πλοίο καθυστερεί στο Çanakale λόγω φουρτούνας και τα μέλη του πληρώματος του λένε «Τι μεγάλη δυστυχία, οι πεινασμένος κόσμος μας περιμένει».⁴⁶ Επίσης το πλήρωμα του Kurtuluş δηλώνει «Ο Χάρος έβγαλε την μάσκα του και κυκλοφορεί ανελέητα ανάμεσα στους ανθρώπους. Χρησιμοποιεί το δρεπάνι του ανελέητα.»⁴⁷

Κατά την ίδια χρονική περίοδο η Τουρκία παρείχε βοήθεια και σε μέρη όπου υπήρχαν στρατότεδα αιχμαλώτων. Το μέγεθος αυτής της βοήθειας στα τέλη του ίδιου έτους(1941) έφτασε στα 3.084 κιβώτια με τρόφιμα και είδη ρουχισμού. Στο τρίτο του δρομολόγιο το Kurtuluş μετέφερε 298 τόνους κρεμμύδι, 80 τόνους αυγά, 162 τόνους πατάτες, 582 τόνους ρεβύθι, 393 τόνους φασόλια, 90 βαρέλια με παστωμένο ψάρι και δύο μεγάλα κιβώτια με διάφορες προμήθειες ενώ στο τέταρτο δρομολόγιο του πλοίου το φορτίο του αποτελείται από 428 τόνους φασόλια, 812 τόνους ρεβύθι, 180 τόνους κρεμύδι, 300 τόνους πατάτες, 60 τόνους λακέρδα, 300 κασέλες με αυγά και 650 κιβώτια με είδη ρουχισμού και φάρμακα.⁴⁸ Με το νέο έτος η κατάσταση στη χώρα είχε χειροτερέψει. Στη βόρεια Ελλάδα οι βουλγαρικές δυνάμεις είχαν σκοτώσει περίπου 5 χιλιάδες ανθρώπους ενώ περίπου 980 χιλιάδες Έλληνες υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα χωριά τους και να εγκατασταθούν σ'άλλα μέρη.⁴⁹ Οι δρόμοι της Αθήνας και του Πειραιά ήταν γεμάτοι με δυστυχισμένους και πεινασμένους ανθρώπους⁵⁰. Τα τρόφιμα που μεταφέρει το Kurtuluş είναι σωτήρια για αυτούς τους ανθρώπους που έχουν εξαθλιωθεί από την πείνα. Ο κόσμος είναι τόσο ευχαριστημένος από την αποστολή βοήθειας που η εικόνα του Kurtuluş τοποθετείται σε μια από τις κεντρικές οδούς του

⁴⁶ Εφημερίδα Vatan, 25.11.1941.

⁴⁷ Εφημερίδα Vatan, 25.11.1941.

⁴⁸ Περιοδικό Kızılay, Αριθ. 3, Μάρτιος 1942.

⁴⁹ Εφημερίδα İkdam, 14.01.1942.

⁵⁰ Εφημερίδα İkdam, 14.01.1942.

Πειραιά. Μερικοί κάνουν λόγο για να δωθεί το όνομα του πλοίου σε μια από τις κεντρικές οδούς της Αθήνας⁵¹ ενώ άλλοι δηλώνουν την επιθυμία τους για την αγορά του πλοίου μετά τη λήξη του πολέμου ως ανάμνηση αυτής της καταστροφικής περιόδου. Πάρ' όλη τη δύσκολη κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα η Αγγλία δεν παρέχει καμμία ουσιαστική βοήθεια στη χώρα. Αντίθετα οι Άγγλοι πολιτικοί δηλώνουν πως με την άδεια της χώρας πραγματοποιείται η αποστολή βοήθειας από την Τουρκία.⁵² Ο Άγγλος κοινοβουλευτής Harold Nicholson δηλώνει στην εφημερίδα *Spectator* «Χρωστάμε πολλά στους Έλληνες και όχι μόνο για την στρατιωτική βοήθεια που μας έδωσαν. Οι Έλληνες φώναξαν δυνατά την πίστη τους στην νίκη του αγώνα μας σε μια περίοδο απελπισίας. Αλλά δυστυχώς η απήχηση αυτής της πίστης έμεινε μόνο σε ηθικό επίπεδο. Κανείς μας δεν μπορεί να ξεχάσει την μεγαλοσύνη τους. Η ναζιστική προπαγάνδα ρίχνει την ευθύνη αυτής της δύσκολης κατάστασης στους Άγγλους και κατηγορεί τον Έλληνα βασιλιά και την ελληνική κυβέρνηση ως αμέτοχους στη δυστυχία του λαού. Η αγγλική κυβέρνηση έδειξε την καλή θέλησή της δίνοντας την άδεια για την αποστολή από την Τουρκία 4.000 τόνων υλικής βοήθειας. Στην πραγματικότητα η κάλυψη των αναγκών του ελληνικού λαού είναι χρέος των κατοχικών δυνάμεων» ενώ ο αρμόδιος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού στο Λονδίνο σ' ένα άρθρο του στην εφημερίδα *Times* γράφει «η κατάσταση στην Ελλάδα είναι κρίσιμη όσο ποτέ άλλοτε. Υπάρχει μεγάλη ανάγκη για τρόφιμα... Η Ελλάδα βρίσκεται στη ζώνη αποκλεισμού κοντά σε μια φιλική χώρα, την Τουρκία και ένα σύστημα για την αποστολή βοήθειας έχει ήδη συγκροτηθεί. Το *Kizilay* στέλνει τακτικά ένα πλοίο με τρόφιμα και φάρμακα στην Ελλάδα. Η αποστολή πραγματοποιείται με την παρότρυνση της αγγλικής κυβέρνησης, την υλική υποστήριξη της U.K. Commercial Corporation και τη χρηματική βοήθεια των Η.Π.Α. Κάθε δεκαπέντε μέρες πραγματοποιείται η αποστολή 2 χιλιάδων τόνων βοήθειας και σύμφωνα με αυτόν τον υπολογισμό μπορούμε να πούμε ότι το σύνολο της όλης βοήθειας που δώθηκε έχει ήδη φτάσει τους 50 χιλιάδες τόνους. Το αποτέλεσμα είναι αρκετά ικανοποιητικό. Για την μεταφορά χρησιμοποιούνται όλα τα τουρκικά πλοία. Θα συνεχίσουμε μ' αυτό το σύστημα που λειτουργεί πολύ καλά». Από την άλλη πλευρά η εφημερίδα *Manchester Guardian* γράφει «Η Τουρκία συμπεριφέρθηκε γενναιόδωρα και το *Kizilay* έδρασε ανάλογα. Αυτές οι προσπάθειες ελαφρύνουν τα τραύματα του ελληνικού λαού αλλά οι αυτόπτες μάρτυρες διηγούνται τρομακτικά πράγματα για την πείνα που υπάρχει και τον αριθμό των ανθρώπων που πεθαίνουν απ' αυτήν». Η κατάσταση στην Ελλάδα υποχρεώνει την Αγγλία να αναθεωρήσει την απόφαση της σχετικά με τον αποκλεισμό της

⁵¹ Εφημερίδα *Vakit*, 19.01.1942.

⁵² Εφημερίδα *Ulus*, 16.01.1942.

περιοχής και να εξετάσει την πιθανότητα άρσης του εμπάργκο στην Ελλάδα. Η Αγγλία αναζητάει λύσεις και προσπαθεί να λάβει μέτρα⁵³ για να μην περάσουν στην κατοχή των γερμανικών και των ιταλικών δυνάμεων τα τρόφιμα και τα φάρμακα που πρόκειται να σταλούν.⁵⁴ Εντωμεταξύ συνεχίζεται ο ψυχολογικός πόλεμος ανάμεσα στην Αγγλία και την Γερμανία για την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα. Η Γερμανία για να ενισχύσει την τη θέση της ανακοινώνει ότι θα δώσει άδεια σ'όλους όσους θέλουν να στείλουν βοήθεια στην Ελλάδα. Η δήλωση του Άγγλου Υπουργού Πολέμου πως αναζητούνται τρόποι για την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα χωρίς την άρση του εμπάργκο προκαλεί αντιδράσεις μέσα στη χώρα.⁵⁵ Ο Άγγλος βουλευτής Moore στην ομιλία του στην Βουλή των Κοινοτήτων δηλώνει ότι καθημερινά πεθαίνουν 500 άνθρωποι από την πείνα στην Ελλάδα. Επίσης ζητάει από Υπουργό Πολέμου την αναζήτηση μέσων για την άμεση αποστολή βοήθειας στην χώρα. Ο Υπουργός Πολέμου στην απαντητική του ομιλία εκφράζει την επιθυμία τους να δείξουν κάθε ευκολία για την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα αλλά με τον όρο της μη άρσης του εμπάργκο. Η δήλωση αυτή δεν ευχαριστεί ούτε τους βουλευτές ούτε τον αγγλικό τύπο. Το περιοδικό News Chronicle γράφει «Πέρασαν πέντε εβδομάδες από τότε που αποφασίστηκε η αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα και χθες το θέμα ξανα συζητήθηκε στη Βουλή των Κοινοτήτων. Οι απαντήσεις του Dalton είναι αόριστες και δεν τις δεχόμαστε. Ο ελληνικός λαός πεθαίνει από την πείνα. Σήμερα η Ελλάδα υπόκειται σ'αυτά τα βασανιστήρια γιατί αντιστάθηκε και αγωνίστηκε για να υπερασπιστεί τον πολιτισμό που μετέδωσε σ'αυτόν τον κόσμο. Ο αγώνας της Ελλάδας είναι συγχρόνως και δικός μας αγώνας. Σ'αυτές τις δύσκολες μέρες δεν πρέπει να φορτώσουμε τις συνειδήσεις μας με τύψεις και δεν πρέπει να αφήσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις του αποκλεισμού να κλείσουν το δρόμο μας. Τα γεμάτα με τρόφιμα και φάρμακα πλοία πρέπει να σηκώσουν αμέσως τις άγκυρές τους και να ξεκινήσουν το ταξίδι τους προς τις ελληνικές ακτές»⁵⁶

Στις 14 Ιανουαρίου του 1942 το Kurtulus επέστρεψε στην İstanbul.⁵⁷ Τις ίδιες μέρες το τουρικό Υπουργείο Γεωργίας αποφάσισε την αποστολή στην Ελλάδα των αγριογούρουνων που θηρεύονται στην περιοχή της Ανατολίας.⁵⁸ Εντωμεταξύ η αγγλική κυβέρνηση που παραμένει θεατής της όλης κατάστασης κατακρίνεται από τύπο «Απορούμε πως η αγγλική κυβέρνηση μέχρι στιγμής δεν έχει λάβει

⁵³ Εφημερίδα Ulus, 28.02.1942.

⁵⁴ Εφημερίδα Ulus, 27.01.1942.

⁵⁵ Εφημερίδα Ulus, 19.02.1942

⁵⁶ Εφημερίδα Ulus, 19.02.1942.

⁵⁷ Εφημερίδα İkdam, 16.01.1942.

⁵⁸ Εφημερίδα İkdam, 21.01.1942

στα σχέδια της την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα. Αρνηθήκαμε αυτήν την ευθύνη μας προς τη Γαλλία, αλλά η θέση της Ελλάδας είναι πολύ διαφορετική. Η Ελλάδα δεν είναι μονό σύμμαχός μας είναι επίσης ένα παράδειγμα που λάμπει μπροστά στην ευρωπαϊκή πνευματική δύναμη που έχει σαπίσει από τη δολιοφθορά και την προδοσία.»⁵⁹

Ως αποτέλεσμα του σφοδρού χειμώνα και του λιμού που επικρατούσε στη χώρα παρουσιάστηκαν μεταδοτικές αρρώστειες όπως η δυσεντερία και ο τυφοειδής πυρετός. «Εάν ο πόλεμος κρατήσει για έναν ακόμη χρόνο περίπου το ένα τρίτο του ελληνικού λαού θα πεθάνει από την πείνα. Στην Ελλάδα χιλιάδες άνθρωποι κοιτώνται στους δρόμους. Τα σκελετωμένα παιδιά που έχουν χάσει τους γονείς τους ψάχνουν στους δρόμους ένα κομμάτι ψωμί. Καθημερινά πολλά απ' αυτά τα άστεγα παιδιά πεθαίνουν από την πείνα και το κρύο. Αλλά δεν έχουμε τη δυνατότητα να τα βοηθήσουμε. Εντωμεταξύ η αγγλική κυβέρνηση συζητάει την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα ενώ κυριαρχεί η άποψη πως η γερμανική κυβέρνηση χρησιμοποιεί τη σιτοδεία που επικρατεί στη χώρα για να εκβιάσει τους Άγγλους και να τους υποχρεώσει να στείλουν τρόφιμα όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά σ' όλη την Ευρώπη όπου κυριαρχεί ο λιμός»⁶⁰

Η κατάσταση χειροτερεύει έτσι ώστε τα παιδιά σκαλίζουν τα σκουπίδια και οι αδύνατες γυναίκες περιμένουν με τις ώρες στην ουρά για πάρουν το ημερίσιο σιτηρέσιό τους, τα 30 γρ. μαύρο ψωμί.⁶¹ Το Kurtuluş που από τον Οκτώβριο του 1941⁶² μεταφέρει τρόφιμα από την İstanbul στον Πειραιά ξεκίνησε το έκτο του δρομολόγιο με το τριανταεξαμελές πληρώμα του.⁶³ Στο φορτίο του αυτή τη φορά υπάρχουν 1.800 τόνοι τρόφιμα, χιλιάδες μεγάλα κουτιά με διάφορα είδη απ' όλες τις περιοχές της Τουρκίας και 350 πακέτα των 5 κιλών τα οποία συγκεντρώθηκαν στον έρανο που έκαναν τα μέλη της Τουρκικής Ένωσης Τύπου. Επίσης η ίδια ένωση έστειλε τα έσοδα της ετήσιας χοροεσπερίδας του στην İstanbul. Το πλοίο καθώς πλέει κοντά στο νησί Marmara, βόρεια της χερσονήσου Pulatya στην περιοχή που ονομάζεται Hayırsız λόγω της πυκνής ομίχλης χτυπάει στους βράχους και βυθίζεται μέσα σε τέσσερις ώρες.⁶⁴ Μόλις ακούγεται η είδηση στέλνονται στην περιοχή δύο πλοία: το Hora και

⁵⁹ Εφημερίδα Ulus, 16.01.1942.

⁶⁰ Εφημερίδα Ulus, 16.01.1942.

⁶¹ Εφημερίδα İkdam, 22.01.1942.

⁶² Εφημερίδα Ulus, 22.02.1942 και Εφημερίδα Vakit, 19.01.1942.

⁶³ Εφημερίδα Vakit, 13.01.1942.

⁶⁴ Εφημερίδα İkdam, 21.01.1942.

το Trak το δεύτερο από τα οποία επιστρέφει στην İstanbul το ίδιο βράδυ μ'όσα έχουν διασωθεί από το Kurtulus.⁶⁵

Η καθυστέρηση των δρομολογίων στον Πειραιά εξαιτίας του ναυαγίου «γκρεμίζει τα τείχη που κρατάνε μισό εκατομμύριο περίπου ανθρώπους μακριά από το θάνατο»⁶⁶ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πριν από το Kurtulus ένα άλλο ιστιοφόρο που μετέφερε με 250 τόνους τρόφιμα στην Ελλάδα είχε βυθιστεί κοντά στην Bozcaada λόγω κακοκαιρίας.⁶⁷

---

⁶⁵ Εφημερίδα Vakit, 22.01.1942.

⁶⁶ Εφημερίδα Vakit, 19.02.1942.

⁶⁷ Εφημερίδα Vakit, 21.01.1942.

Η Αποστολή Βοήθειας Με Τα Πλοία Tunç και Dumlupınar

Για τη συνέχιση της αποστολής βοήθειας στην Ελλάδα το Kızılay αμέσως νοικιάζει το Tunç, το πρώτο δρομολόγιο του οποίου προγραμματίζεται για τις 31 Ιανουαρίου του 1942. Αλλά το πλοίο είχε προηγουμένως νοικιαστεί από μια άλλη εταιρεία και γι' αυτό το ταξίδι αναβάλλεται για τις 8 Φεβρουαρίου.⁶⁸ Τελικά το πλοίο που μεταφέρει τρόφιμα και φάρμακα φτάνει στο λιμάνι του Πειραιά στις 28 Φεβρουαρίου.⁶⁹ Παρ' όλες τις προσπάθειες της Τουρκίας για την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα, η Αγγλία και οι Η.Π.Α. δεν έχουν μέχρι στιγμής χορηγήσει καμμία ουσιαστική συνεισφορά.⁷⁰ Τις ίδιες μέρες η τουρκική κυβέρνηση ανακοινώνει την απόφασή της ότι θα παρέχει σίτιση και στέγη σ' όσους καταφεύγουν στην Τουρκία λόγω της εμπόλεμης κατάστασης.⁷¹ Παράλληλα νοικιάζεται ένα άλλο πλοίο, το Dumlupınar επειδή συνεχίζονται τα προβλήματα με το Tunç και δημιουργούνται καθυστερήσεις στην αποστολή βοήθειας.⁷² Κατά τη διάρκεια της εκφόρτωσης του Dumlupınar σε διάφορες εφημερίδες της İstanbul γράφουν ότι το πλοίο μεταφέρει λαθραία εμπορεύματα.⁷³ Εντωμεταξύ η κατάσταση στην Ελλάδα χειροτερεύει. «Τώρα συναντούμε στους δρόμους ανθρώπους με χλωμά, αδύνατα και κουρασμένα πρόσωπα. Είναι δύσκολο να σας περιγράψουμε την εξαθλίωση αυτών των ανθρώπων. Παντού κοίτονται άνθρωποι που έχουν πεθάνει από την πείνα. Μόνο την περασμένη Κυριακή πέθαναν 2.000 άνθρωποι. Είναι απερίγραπτη η κατάσταση αυτών των ανθρώπων που πριν ένα χρόνο λατρεύαμε ως στρατιώτες. Ως πότε θα κρατήσει αυτή η κατάσταση; Ως πότε θα υποστούμε αυτά τα τρομακτικά δεινά; Φέτος ο χειμώνας είναι πολύ δυνατός. Δεν έχουμε ούτε ξύλα ούτε κάρβουνα. Όπως είναι φυσικό δεν έχουμε και πετρέλαιο. Κάπου κάπου βρίσκουμε τρόφιμα, αλλά για να τα αγοράσουμε χρειάζονται πάρα πολλά χρήματα. Ένα ψωμί κάνει 1.800 δραχμές. Σύμφωνα με τη σημερινή τιμή συναλλάγματος αυτό το ποσό αντιστοιχεί στα 60 ελβετικά φράγκα. Μια οκκά ζάχαρη έχει 4.000 δραχμές και μια οκκά κρέας 1.200 δραχμές. Η τιμή για ένα ζευγάρι παπούτσια αλλάζει από τις 2.000 ως 3.500 δραχμές. Το καθημερινό σιτηρέσιό μας είναι 30 γρ. ψωμί αλλά πολλές φορές δυσκολευόμαστε να βρούμε ακόμη και αυτό. Υπάρχουν στιγμές που ντρέπομαι επειδή φαίνομαι υγιής. Κλαίω. Ως πότε θα κρατήσουν αυτά τα δεινά του

⁶⁸ Εφημερίδα İkdam, 27.01.1942.

⁶⁹ Εφημερίδα Ulus, 27.02.1942.

⁷⁰ Εφημερίδα İkdam, 10.02.1942

⁷¹ Εφημερίδα İkdam, 23.01.1942.

⁷² Στην αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκε και το πλοίο Konya. Το Dumlupınar ξεκινάει για τον Πειραιά στις 21 Φεβρουαρίου του 1942. Seçil Karal Akgün-Murat Uluğtekin, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, II, Ankara 2001, σελ. 82.

⁷³ Εφημερίδα İkdam, 12.02.1942.

λαού μου. Σπάνε τα νεύρα μας κι όμως προσπαθούμε να κρατηθούμε. Θα αντέξουμε.»⁷⁴

Το Dumlupinar επιστρέφει από τον Πειραιά και για το δεύτερο του δρομολόγιο φορτώνονται στο πλοίο 1.000 τόνοι σύκα, 400 τόνοι φασόλια, 350 τόνοι ελιές, 100 τόνοι αυγά και πενήντα τόνοι φρούτα.⁷⁵ Το πλοίο όταν φτάνει στον Πειραιά όπου κυριαρχεί μεγάλος ενθουσιασμός και χαρά. « Μετά από 4 μέρες φτάσαμε στον Πειραιά. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού όλα ήταν καλά. Μόνο στην περιοχή έξω από το Çanakkale είχε λίγη φουρτούνα. Πότε πότε τα γερμανικά αεροπλάνα περιφέρονταν από πάνω μας αλλά και αυτά μόλις έβλεπαν το έμβλημα του Kizilay απομακρύνονταν. Τις νύχτες ανάβαμε τα μεγάλα φώτα του πλοίου και φωτίζαμε με οχτώ προβολείς το έμβλημα του Kizilay που βρίσκεται στις δύο πλευρές του πλοίου. Κατά τις 5 το απόγευμα μπήκαμε στο λιμάνι. Στη στεριά είχαν μαζευτεί χιλιάδες άνθρωποι και μας καλωσόρισαν με μεγάλη χαρά. Αποκαλούσαν το Dumlupinar δεύτερο σωτήρα τους.

Φιλοξένησαν το προσωπικό του πλοίου όσο καλύτερα μπορούσαν. Στους δρόμους όταν καταλάβαιναν ότι ερχόμαστε από την Τουρκία δεν ήξεραν πως να μας φιλοξενήσουν. Στα συγκοινωνιακά μέσα και στα σινεμά δεν μας άφησαν να πληρώσουμε. Αν επανέλθουμε στην κατάσταση που επικρατεί στη χώρα, πρέπει να σας πω ότι είναι πολύ δύσκολο να την περιγράψουμε. Κατά τη διάρκεια της παραμονής μας ο καθένας από μας έγινε μάρτυρας στον θάνατο 7 ή 8 ανθρώπων. Είδαμε στους δρόμους με τρόπο τους ανθρώπους που έπεφταν κάτω και πέθαιναν. Τα νεκροταφεία είναι γεμάτα. Οι άνθρωποι θάβονται σε μεγάλους λάκκους που σκάβονται στις διάφορες αλάνες. Τα σινεμά, τα θέατρα και τα μπαρ είναι ανοιχτά αλλά δεν σερβίρεται τίποτε άλλο εκτός ποτό. Τα τρόφιμα που τους πηγαίνουμε μεταφέρονται στα μαγειρεία από όπου διανέμονται στο λαό. Στην διανομή πλούσιοι και φτωχοί όλοι είναι ίσοι και ο κόσμος με τάξη παίρνει το συσσίτιο του. Η άφιξη μας προκάλεσε γιορτή και πολλοί άνθρωποι που είχαν χάσει τις ελπίδες τους ήταν πια πιο αισιόδοξοι και μας είπαν 'Σας ξαναπεριμένουμε. Εσείς είστε οι σωτήρες μας'».⁷⁶

Με το Dumlupinar επίσης στέλνουν διάφορα είδη οι εργαζόμενοι του Δήμου İstanbul και ορισμένοι δημοσιογράφοι και δικηγόροι. Το πλοίο μεταφέρει και τα δέματα που έχουν ετοιμάσει οι τούρκοι βουλευτές για τις οικογένειες των συναδέλφων τους στην Ελλάδα και των ελληνικό λαό. Αυτός ο έρανος των τούρκων βουλευτών είχε πραγματοποιηθεί ύστερα από αίτηση των Ελλήνων βουλευτών τους

⁷⁴ Η Εφημερίδα Ulus μεταφέρει από τη Journal de Geneve, 14.02.1942.

⁷⁵ Εφημερίδα İkdam, 10.04.1942.

⁷⁶ Εφημερίδα Vakit, 09.03.1942.

στο Πρόεδρο της Τουρκικής Βουλής Abdülhaluk Renda. Η ελληνική πλευρά για να δείξει την ευγνωμοσύνη της αποφασίζει την αποστολή μιας αντιπροσωπείας από δημοσιογράφους.⁷⁷ Οι εργαζόμενοι του Δήμου Αθηνών στέλνουν μια ευχαριστηρία επιστολή στην οποία ο Δήμαρχος Αθηνών Β. Άγγελος δηλώνει τις ευχαριστίες του για την αποστολή διάφορων ειδών υγιεινής και δηλώνει «Δεν ξέρω πως να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στον τουρκικό λαό που μας βοηθάει σε αυτές τις δύσκολες μέρες που βιώνουμε. Η αδιάκοπη αποστολή τροφίμων και φαρμάκων αποτελεί παράδειγμα μεγάλης ανθρωπιάς και αποδεικνύει την ευγενική ψυχή του τουρκικού λαού.»⁷⁸

Το Dumlupınar ξεκινάει το τέταρτο του δρομολόγιο στις 22 Ιουλίου του 1942. Αυτή τη φορά στο φορτίο του υπάρχουν σταφίδες, σύκα, φουντούκια, φασόλια και παστωμένο ψάρι.⁷⁹ Κατά την ίδια περίοδο ο Αρχηγός της Ελληνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών βρίσκεται στην Ουάσιγκτον για την αναδιοργάνωση της υπηρεσίας και ανακοινώνει την απόφαση του Καναδά σχετικά με την μηνιαία αποστολή 15.000 τόνων σιτάρι στην Ελλάδα.⁸⁰ Στις 8 Αυγούστου του 1942 τρία σουηδικά πλοία που έχουν λάβει άδεια ελύσης από την γερμανική και την ιταλική κυβέρνηση ξεκινούν από το λιμάνι του Μόντρεαλ. Έστω και με λίγη καθυστέρηση και η Σουηδία αποφασίζει την αποστολή τροφίμων και φαρμάκων στην Ελλάδα και παίρνει τις απαραίτητες άδειες για την ελεύθερη έλευση ενός πλοίου από τις εμπόλεμες χώρες. Αργότερα αυτό το πλοίο που έχει παραχωρηθεί από την Σουηδία ενσωματώνεται στο σύστημα αποστολής βοήθειας από την Τουρκία και στις 10 Ιουλίου του 1943 μεταφέρει 100 στρώματα, 200 σεντόνια, 100 μαξιλάρια, 100 κουβέρτες, 180 τόνους φασόλια, 50 τόνους ρεβύθι, 50 τόνους σιτάρι, 10 τόνους μακαρόνια, 20 τόνους σύκα και 24 τόνους ραφινρισμένο βαμβακέλαιο. Εντωμεταξύ οι γερμανικές κατοχικές δυνάμεις στην Ελλάδα ανακοινώνουν ότι τον προηγούμενο χειμώνα στην Αθήνα και στον Πειραιά καθημερινά κατά μέσο όρο 2.000 άνθρωποι πέθαναν από την πείνα και το κρύο.⁸¹ Η χώρα παρουσιάζει μια εικόνα από «ένα σπίτι που έχουν πεθάνει οι κατοικοί του και είναι γεμάτο θλίψη».⁸² «Μαζεύουν με τα φορτηγά τους νεκρούς από τους δρόμους όπως παλιότερα μάζευαν τα σκουπίδια. Η Ελλάδα είναι μια σκηνή όπου παίζεται η πιο τρομακτική τραγωδία. Στη χώρα αυτή ένα έθνος χαροπαλεύει. Αυτή η τραγωδία δεν παίζεται σε μια ανοιχτή σκηνή αλλά πίσω από πολύ υψηλούς

⁷⁷ Εφημερίδα Vakit, 29.03.1942.

⁷⁸ Η εφημερίδα Vakit μεταφέρει το απόσπασμα από το βιβλίο του Β. Βόργη, 29.07.1942.

⁷⁹ Εφημερίδα İkdam, 16.07.1942.

⁸⁰ Εφημερίδα İkdam, 26.07.1942 και 09.08.1942, Εφημερίδα Ulus, 20.02.1942, Περιοδικό Kızılay, Αριθ. 10, Αύγουστος 1943.

⁸¹ Εφημερίδα Ulus, 25.02.1942.

⁸² Εφημερίδα Vakit, 29.03.1942.

τοιχούς. Κανένας δημοσιογράφος δεν την καταφράζει, κανένα ραδιόφωνο δεν την μεταδίδει στον κόσμο. Παίρνουμε σπάνια λίγες πληροφορίες απ'όσους πηγαινοέρχονται. Τα τελευταία χρόνια αναπτύξαμε μια βαθιά και εγκάρδια φιλία με τον ελληνικό λαό και οι δύο γειτονικές χώρες έγιναν δύο γειτονικά σπίτια. Αισθανθήκαμε υπερηφάνεια και σεβασμό μπροστά στην ηρωϊκή αντίσταση που έδειξε ο ελληνικός λαός προς τους εισβολείς της χώρας του. Περισσότερο απ'όλους εμείς αισθανόμαστε πόνο από την πορεία από του γειτονικού μας λαού προς τον θάνατο. Και γι'αυτό αν και εμείς οι ίδιοι βρισκόμαστε σε μεγάλη ανάγκη θεωρούμε χρέος μας το να δώσουμε όσο το δυνατό περισσότερη βοήθεια στην Ελλάδα...Σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν δύο ειδών άνθρωποι: μια μειοψηφία που συναλλάσσεται με τους μαυραγορίτες και οι πλειοψηφία του λαού που καθημερινά πορεύει προς το θάνατο. Οι μαυραγορίτες είναι μια μειονότητα τυχερών ανθρώπων που με πονηριά και απληστία βρίσκουν τρόφιμα. Είναι δυνατόν να τους αναγνωρίσεται αμέσως. Βέβαια φαίνονται λίγο αδύνατοι άλλα είναι αρκετά υγιείς και αν τους ήταν δυνατόν θα κυκλοφορούσαν με προσωπίδα για να κρύψουν την κατάστασή τους γιατί τους μαρτυράει το πρόσωπο τους. Το χρήμα από μόνο του δε φτάνει μπειτε σε αυτούς τους κύκλους γιατί υπάρχουν πολλοί πλούσιοι άνθρωποι που πεινάνε όπως οι φτωχοί...Για την πλειοψηφία του λαού ο θάνατος δεν είναι κάτι το τρομακτικό που χτυπάει την πόρτα τους μια στις χίλιες, αλλά μια καθημερινή πραγματικότητα, ο καθημερινός επισκέπτης. Ο θάνατος των ανθρώπων στους δρόμους δεν ξαφνιάζει κανέναν, είναι μια καθημερινή εικόνα που όλοι έχουν συνηθίσει. Τα φορτηγά του Χάρου μαζεύουν τους νεκρούς σαν να είναι κάδοι από σκουπίδια. Κανένας δεν τους θρηνεί, γιατί αυτοί έχουν σωθεί πια από τα δεινά αυτού του κόσμου. Η γεμάτη με μεγαλοπρέπεια νεκρώσιμη ακολουθία της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν εφαρμόζεται, οι νεκροί μεταφέρονται με φορτηγά στα νεκροταφεία. Κανένας δεν έχει τη δύναμη για να σκάψει χωριστούς τάφους για τον καθένα τους. Οι σωροί από τους νεκρούς τοποθετούνται στους μεγάλους λάκους και ο παπάς κάνει μια κοινή ακολουθία.»⁸³

Η Μεταφορά Χιλίων Παιδιών στην Τουρκία

Μετά από πρόταση της ελληνικής κυβέρνησης αποφασίζεται η μεταφορά χιλίων παιδιών στην Τουρκία. «Σύμφωνα με τις ειδήσεις που μας έρχονται στην Αθήνα και στον Πειραιά καθημερινά 2.000 άνθρωποι πεθαίνουν από την πείνα. Μ'έναν απλό υπολογισμό ο μηνιαίως αριθμός των νεκρών φτάνει τις 60.000, αλλά πρέπει να σημειώσουμε πως ο αριθμός αυτών που έχουν στιγματιστεί από τον θάνατο είναι πολλαπλάσιος. Το ατύχημα στο Kurtulus δημιούργησε

⁸³ Εφημερίδα Vakit, 29.03.1942.

καθυστερήσεις στην αποστολή βοήθειας και γκρεμίστηκε το τείχος που κρατούσε μακριά από τον θάνατο μισό εκατομμύριο ανθρώπους. Αλλά με το Dumlupınar που θα ξεκινήσει το δρομολόγιό του μέσα 2 ή 3 μέρες αυτό το τείχος θα ξαναχτιστεί. Το Kızılay αποφάσισε να αναλάβει την μέριμνα 1.000 παιδιών αλλά νομίζουμε ότι οι προετοιμασίες για την μεταφορά τους από την Ελλάδα δε θα τελειώσουν ως ημερομηνία επιστροφής του πλοίου. Υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι που ετοιμαζόμενοι να φιλοξενήσουν αυτά τα παιδιά στα ίδια τα σπίτια τους θέλουν να εκπληρώσουν ένα ανθρώπινο χρέος και να δείξουν τη συμπαράστασή τους στον ελληνικό λαό. Αποφασίστηκε η μεταφορά παιδιών ηλικίας 13 ως 16 χρονών γιατί ο υποσιτισμός επηρεάζει περισσότερο τα παιδιά που βρίσκονται σε αυτές τις ηλικίες. Στο μέλλον αναμένεται αύξηση στον αριθμό των παιδιών. Επίσης η Νότια Αφρική δήλωσε την επιθυμία της για την μέριμνα μερικών χιλιάδων παιδιών. Ένα σουηδικό πλοίο άρχισε να μεταφέρει προμήθειες στην Ελλάδα από την Παλαιστίνη».⁸⁴

Συνεχίζονται αδιάκοπα οι ετοιμασίες για την αποστολή γιατρών και νοσοκόμων που θα λάβουν μέρος στην μεταφορά των παιδιών.⁸⁵ Παρόμοιες προσπάθειες κάνει η Συρία (για την μεταφορά 1.000 παιδιών), η Αίγυπτος (για την μεταφορά 5.000 παιδιών), η Ελβετία (για την μεταφορά 5.000 παιδιών)⁸⁶ και η Αγγλία.⁸⁷ Επίσης τον Απρίλιο του 1942 η Κεντρική Επιτροπή στην Κύπρο του Πανελληνίου Αγώνα υπό την ηγεσία του αρχιεπισκόπου κάνει αίτηση για να αναλάβει την μέριμνα 500 παιδιών.⁸⁸ Εντωμεταξύ στην Τουρκία συνεχίζονται οι ετοιμασίες για την στέγαση των παιδιών. Παραχωρούνται πρώτα τρία κτίρια στην İstanbul: ένα κτίριο στην περιοχή Baltalimanı και τα κτίρια δύο νοσοκομείων στο Yedikule και στο Balıklı⁸⁹ και αργότερα δύο άλλα κτίρια στην περιοχή Buca της İzmir.⁹⁰ Όμως ύστερα από συνομιλίες εγκαταλείπεται η ιδέα της στέγασης των παιδιών στην İzmir και της φιλοξενίας τους από οικογένειες⁹¹ και αποφασίζεται να παραχωρηθεί για αυτό το σκοπό⁹² η παραθαλάσσια κατοικία του Damat Ferit Paşa⁹³ στο Baltalimanı.⁹⁴ Το κτίριο επισκευάζεται, αγοράζονται καινούρια κρεβάτια και

⁸⁴ Εφημερίδα Vakit, 19.02.1942.

⁸⁵ Εφημερίδα İkdam, 22.02.1942.

⁸⁶ Εφημερίδα Vakit, 21.02.1942

⁸⁷ Εφημερίδα Ulus, 26.02.1942

⁸⁸ Salahi Sonyel, *Settlers, Refugees in Cyprus*, London 1991, σελ. 21.

⁸⁹ Εφημερίδα İkdam, 21.04.1942.

⁹⁰ Εφημερίδα İkdam, 23.04.1942.

⁹¹ Εφημερίδα Vakit, 19.02.1942.

⁹² Εφημερίδα İkdam, 11.05.1942.

⁹³ Αυτό το κτίριο στεγάζει το Ινστιτούτο Αμπελουργίας.

⁹⁴ Εφημερίδα İkdam, 26.04.1942.

σερβίτσια.⁹⁵ Την ίδια χρονική στιγμή εξαιτίας της πείνας και των ελλείψεων η κατάσταση στην Ελλάδα επιδεινώνεται: «Το Kızılay ετοιμάζεται για να αγκαλιάσει 1.000 παιδιά από την Ελλάδα. Ως το τέλος του πολέμου εμείς θα προστατεύσουμε αυτά τα παιδιά. Καμμία αρχαία ελληνική τραγωδία μέχρι στιγμής δεν έχει καταγράψει την τραγική κατάσταση αυτού του ηρωικού, αυτού του ευγενικού λαού. Οι θεοί μπροστά στα μάτια όλου του κόσμου δοκιμάζουν άπονα αυτό το έθνος που πολέμησε με σθένος για να κρατήσει την ελευθερία του. Τι έγινε και η μαύρη μοίρα σκοτεινίασε τη χώρα του διαφωτισμού; Ο τουρκικός λαός που ακούει τις τραγικές ιστορίες των γονιών στην Ελλάδα θα αγκαλιάσει αυτά τα παιδιά σαν να είναι δικά του. Μπροστά στη βαρβαρότητα της ιστορίας στην Ευρώπη αυτά τα 1.000 παιδιά θα διηγηθούν τη στοργική φιλοξενία που θα τους δείξουμε.»⁹⁶

Η συνθήκες στην Ελλάδα χειροτερεύουν και για τον λόγο αυτό η ημερίσια ποσότητα του ψωμίου που διανέμεται με δελτία ανά άτομο ανεβάζεται στα 90 γρ.⁹⁷ Η ελληνική κυβέρνηση καλεί σε επιστράτευση όλους τους Έλληνες που βρίσκονται σε στρατεύσιμη ηλικία.⁹⁸ Και 27 Μαΐου του 1942 το Dumlupınar έχοντας στο φορτίο του 150 τόνους λακέρδα, 500 τόνους σταφύλια, 560 τόνους σύκα, 120 τόνους φουντούκια, 20 τόνους καρύδια, 250 τόνους ελιές και 10 τόνους αυγά ξεκινάει το ταξίδι του προς το λιμάνι του Πειραιά.⁹⁹ Στην επιστροφή του το πλοίο πρόκειται να μεταφέρει τα παιδιά στην Τουρκία.¹⁰⁰ Αλλά αργότερα ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός κάνει έκκληση και δηλώνει ότι αυτή η εφαρμογή δεν αρμόζει στα εθνικά έθιμα, στην εθνική παιδεία¹⁰¹ και ότι απομακρύνει τα παιδιά από τη χώρα και τη γλώσσα τους¹⁰² και έτσι δε δίνεται άδεια για τη μεταφορά των παιδιών στο εξωτερικό. «Ο τουρκικός λαός ήταν αποφασισμένος και είχε πραγματοποιήσει όλες τις προετοιμασίες για να δείξει στοργή και αγάπη σε 1.000 παιδιά του γειτονικού ελληνικού λαού. Αλλά ύστερα ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός με αίτηση του στο Kızılay εξέφρασε την επιθυμία του για την μη μεταφορά των παιδιών στο εξωτερικό και έτσι αυτή η προσπάθεια έμεινε χωρίς αποτέλεσμα. Τώρα μπορούμε να αξιολογήσουμε αυτές τις προετοιμασίες χρησιμοποιώντας τις για 1.000 άπορα παιδιά από την Τουρκία. Το ανθρώπινο καθήκον μας για την προστασία 1.000 φτωχών παιδιών

⁹⁵ Εφημερίδα İkdam, 31.05.1942.

⁹⁶ Περιοδικό Kızılay, Αριθ. 5, Μαΐος 1942.

⁹⁷ Εφημερίδα İkdam, 28.03.1942.

⁹⁸ Εφημερίδα Vakit, 03.03.1942

⁹⁹ Αυτό το δρομολόγιο θα αναβληθεί για τις 6 Ιουνίου του 1942. Εφημερίδα İkdam, 07.06.1942.

¹⁰⁰ Εφημερίδα İkdam, 26.05.1942.

¹⁰¹ Εφημερίδα İkdam, 31.05.1942.

¹⁰² Εφημερίδα Vakit, 27.05.1942

από μια φιλική και γειτονική χώρα τώρα μπορεί να μετατραπεί σ'ένα εθνικό χρέος.»¹⁰³

Η πρόταση για την στέγαση 1.000 άπορων παιδιών από την Τουρκία στο κτίριο που έχει ήδη ετοιμαστεί έχει αντίκτυπο στην κοινή γνώμη¹⁰⁴ και το Kızılay ανακοινώνει πως έχουν άρχισει οι εργασίες για την εγκατάσταση των παιδιών».¹⁰⁵

Οι Δραστηριότητες Για Την Αποστολή Βοήθειας Στα Νησιά

Στις μεγάλες πόλεις και στα νησιά η έλλειψη τροφίμων και φαρμάκων είναι μεγαλύτερη και μέσα στους τελευταίους οχτώ μήνες ως τον Απρίλιο του 1942 έχουν πεθάνει 320.000 άνθρωποι.¹⁰⁶ Μισός πληθυσμός της χώρας πάσχει από ελενοσία.¹⁰⁷ Υπάρχει μεγάλη ανάγκη για φάρμακα και ιδιαίτερα για κινίνο. Η προσωπική καθαριότητα είναι αδύνατη.¹⁰⁸

Στις 24 Ιανουαρίου του 1942 ο Άγγλος Διοικητής της Κύπρου κάνει δηλώσεις σχεικά με τους Έλληνες πρόσφυγες που φτάνουν στο νησί μέσω Τουρκίας στις αναφέρει ότι οι στρατεύσιμοι άντρες μεταφέρονται αμέσως στη Χαΐφα ενώ οι υπόλοιποι κρατούνται στο νησί.¹⁰⁹ Αλλά το Υπουργείο Εξωτερικών της Αγγλίας στις 4 Απριλίου του ίδιου έτους προειδοποιεί τον Διοικητή της Κύπρου Sir Charles Campell Wooley ότι πρέπει να αποφεύγει τέτοιου είδους δηλώσεις οι οποίες και θα ενθαρρύνουν την άφιξη άλλων προσφύγων στο νησί και θα δίνουν δικαίωμα στη γερμανική κυβέρνηση να ασκήσει πίεση στην Τουρκία στο θέμα των Ελλήνων προσφύγων.¹¹⁰ Η Αγγλική πλευρά είναι επιφυλακτική στο θέμα των Ελλήνων που έρχονται στην Κύπρο μέσω της Τουρκίας και παίρνουν στρατιωτική εκπαίδευση είτε για να μεταφερθούν στην Μέση Ανατολή είτε για να υπηρετήσουν στις αγγλικές μονάδες γιατί είναι ένα θέμα που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στις σχέσεις της με την Τουρκία.¹¹¹ Στις 30 Σεπτεμβρίου του 1942 η Κεντρική Επιτροπή του Πανελλήνιου Αγώνα με αίτηση της στον Άγγλο διοικητή του νησιού δηλώνει την επιθυμία της να αναλάβει μέσω του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού την ανατροφή και εκπαίδευση των 500 παιδιών που έχουν έρθει στο νησί δια τη οδό της Τουρκίας. Όμως αυτή η πρόταση απορρίπτεται.¹¹² Ως τις 16 Απριλίου

¹⁰³ Εφημερίδα İkdam, 28.05.1942.

¹⁰⁴ Ορισμένοι αρθρογράφοι είναι ενθερμοί υποστηρικτές αυτής της πρότασης.

¹⁰⁵ Εφημερίδα İkdam, 06.06.1942.

¹⁰⁶ Nurettin Türsan, *Yunan Sorunu*, Ankara 1987, σελ. 252.

¹⁰⁷ Περιοδικό Kızılay, Αριθ. 22, Δεκέμβριος 1946.

¹⁰⁸ Εφημερίδα Vakit, 15.04.1942

¹⁰⁹ Salahi Sonyel, *Settlers, Refugees in Cyprus*, London 1991, σελ. 121.

¹¹⁰ Salahi Sonyel, *Settlers, Refugees in Cyprus*, London 1991, σελ. 23.

¹¹¹ Salahi Sonyel, *Settlers, Refugees in Cyprus*, London 1991, σελ. 122.

¹¹² Salahi Sonyel, *Settlers, Refugees in Cyprus*, London 1991, σελ. 124.

ο αριθμός των Ελλήνων προσφύγων που έχουν έρθει στο νησί από την Τουρκία φτάνει τους 3.272 από τους οποίους οι 700 είναι σε στρατεύσιμοι ηλικία ενώ το Αύγουστο του ίδιου έτους ο αριθμός ανέρχεται στους 4.519.¹¹³

Στις 21 Μαρτίου του 1942 τα αγγλικά αεροπλάνα αντί της Λέρου κατά λάθος βομβαρδίζουν την Millas. Μετά τον βομβαρδισμό δίνεται διαταγή στις τουρκικές αρχές στην περιοχή να εμποδίσουν την άφιξη των προσφύγων.¹¹⁴ Όμως η κατάσταση στα νησιά χειροτερεύει. Ο αρμόδιος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού Raymond Couruosier περιγράφει την κατάσταση με τα παρακάτω λόγια «Ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός αποφάσισε την αποστολή βοήθειας στους κατοίκους των νησιών. Για αυτό το λόγω η τουρκική κυβέρνηση έχει κάνει τις απαραίτητες συμφωνίες με την Μεγάλη Βρετανία και τις Δυνάμεις του Άξονα. Οι τουρκικές αρχές έδειξαν μεγάλη ευκολία σ' αυτή τη μεγάλη προσπάθεια ανθρωπιάς της Μεγάλης Βρετανίας. Τα νησιά τα οποία θα λάβουν βοήθεια είναι η Χίος, η Σάμος, η Μυτιλήνη και η Νικαρία. Στους κατοίκους αυτών των νησιών θα διανεμηθούν 600 τόνοι τρόφιμα και 500 σάκοι αλεύρι. Οι προμήθειες θα μεταφερθούν στη Χίο με τρία ελληνικά πλοία, στη Σάμο και τη Νικαρία μ' ένα ιστιοφόρο των 200 τόνων όπως και στην Μυτιλήνη. Για την μεταφορά τους θα χρησιμοποιηθεί το λιμάνι της İzmir και η διανομή στους κατοίκους των νησιών θα γίνει υπό τον έλεγχο και την επιτήρηση του αρμοδίου του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού. Αυτή τη στιγμή αναμένουμε την απαραίτητη άδεια.»¹¹⁵

Ο Hamdi Orhan που είναι έπαρχος στο Çeşme σ' αυτές τις δύσκολες κάνει λόγο στα απομνημονεύματά του για την κατάσταση στην περιοχή: «Το 1943 ήμουν έπαρχος στο Çeşme. Ήταν η εποχή που η Γερμανοί προχωρούσαν στο εσωτερικό της Ρωσίας. Υπήρχε μεγάλη φτώχεια. Οι Γερμανοί βομβάρδιζαν τη Χίο και οι κάτοικοι των νησιών κατάφευγαν στο Çeşme. Απλώσαμε χέρι βοήθειας στους Έλληνες που έφευγαν από τους Γερμανούς. Ανάμεσα στους πρόσφυγες από τη Χίο ήταν κάποιος που ήξερε τουρκικά. Κατέγραφε τα ονόματα των Ελλήνων που έρχονταν από τα νησιά και κάθε Πέμπτη με επισκεπτόταν στο γραφείο μου.»¹¹⁶

Ο διοικητής των αγγλικών δυνάμεων στην Μέση Ανατολή Henry Mailland σε μια αναφορά του επαινεί την βοήθεια της Τουρκίας με τις εξής φράσεις: «Όταν αυξήθηκαν οι δυσκολίες χρησιμοποιήθηκε όσο το δυνατόν περισσότερο η οδός από τα παράλια της Τουρκίας. Στην πραγματικότητα αυτή η οδός ήταν για την αποστολή βοήθειας στους

¹¹³ Salahi Sonyel, *Settlers, Refugees in Cyprus*, London 1991, σελ. 127.

¹¹⁴ Mir'at Erdöl, *Küçük Kitap Türk-Yunan Dostluğu*, İzmir 1994, σελ. 93.

¹¹⁵ Εφημερίδα İkdam, 05.06.1942

¹¹⁶ Εφημερίδα Star, 18.07.2003.

άμαχους κατοίκους των νησιών αλλά οι τουρκικές αρχές επέτρεπαν και την μεταφορά στρατιωτικών προμηθειών. Κατά τα τέλη του Οκτωβρίου όταν ήταν αδύνατη η μεταφορά των τραυματιών από τη Λέρο μέσω της θαλάσσιας ή της αέριας οδού η τουρκική κυβέρνηση τους δέχτηκε στα νοσοκομεία στο Bodrum ενώ μετέφερε ορισμένους στο γαλλικό νοσοκομείο στο İzmir»¹¹⁷

Μετά από αίτηση του Ερυθρού Σταυρού στέλνονται στο νοσοκομείο που οργανώνεται στο Διδυμότειχο 100 κρεβάτια και στρώματα.¹¹⁸ Μετά από λίγο χρονικό διάστημα προστίθενται σ'αυτά άλλα 100 κρεβάτια.¹¹⁹ Συνεχίζεται η αποστολή τροφίμων και φαρμάκων στα νησιά.¹²⁰ Η ομιλία του Root στη Βουλή των Κοινοτήτων έχει άμεση σχέση με την Τουρκία την αποστολή βοήθειας στην Ελλάδα. «Προσπαθώ να λάβω όλα τα μέτρα για την αποστολή βοήθειας από την Τουρκία στα νησιά του Αιγαίου. Τα τρόφιμα που θα σταλούν στα νησιά θα διανεμηθούν στα ουδέτερα νησιά.»¹²¹

Παρά τη διαταγή που απαγορεύει την είσοδο των προσφύγων στη χώρα συνεχίζεται η άφιξη τους οι κάτοικοι της Λέρου, της Καλύμνου και της Κω όπως και των άλλων νησιών φτάνουν στα παράλια της Τουρκίας με οποιοδήποτε θαλάσσιο μεταφορικό μέσο.¹²² Οι τουρκικές αρχές παρά την απαγόρευση προσπαθούν να τους δώσουν βοήθεια για να φτάσουν στην Κύπρο. «Όταν ο Κώστας άνοιξε το αμπάρι της βάρκας ξαφνιάστηκα. Στο αμπάρι αυτής της ψαρόβαρκας υπήρχαν 36 ανθρωποι, νέοι και ηλικιωμένοι άντρες, γυναίκες και παιδιά. Ο Κώστας γύρισε και μου είπε «Ξέρω τη διαταγή που πήρατε και ότι δε δέχεστε πρόσφυγες. Αλλά είναι αδύνατο να πάμε πίσω. Εάν δε μας δεχτείτε θα βουλιάξουμε τη βάρκα και θα πνιγούμε.» Είχαν 15 μέρες να φάνε. Δήλωσα στους ανώτερους μου ότι ο Κώστας είναι φίλος και ότι στο παρελθόν μας έχει δώσει πολύ βοήθεια. Στείλαμε τηλεγράφημα στο İzmir και πήραμε την ευχάριστη απάντηση. Αργότερα τους στείλαμε στο στρατόπεδο προσφύγων»¹²³

Η Τουρκία παρέχει τροφή, είδη ρουχισμού στους πρόσφυγες πολέμου από την Ελλάδα και βοηθαεί στην μεταφορά όσων θέλουν να πάνε Κύπρο.¹²⁴ Οργανώνονται στρατόπεδα προσφύγων σε διάφορες πόλεις της χώρας όπως η Edirne, η Uzunköprü, το Aydın, η Nazilli,

¹¹⁷ Orhan Aydar, "Oniki Adayı İstiyoruz", Περιοδικό *Çağımız*, Αριθ. 3, 1971.

¹¹⁸ Περιοδικό *Kızılay*, Αριθ. 2, Μάρτιος 1941.

¹¹⁹ Περιοδικό *Kızılay*, Αριθ. 8, Φεβρουάριος 1943.

¹²⁰ Περιοδικό *Kızılay*, Αριθ. 15, Μάρτιος 1944.

¹²¹ Εφημερίδα *İkdam*, 10.06.1942.

¹²² Mir'at Erdöl, *Küçük Kitap Türk-Yunan Dostluğu*, İzmir 1994, σελ. 93.

¹²³ Mir'at Erdöl, *Küçük Kitap Türk-Yunan Dostluğu*, İzmir 1994, σελ. 94.

¹²⁴ Περιοδικό *Kızılay*, Αριθ. 15, Μάρτιος 1944.

και το Denizli¹²⁵ όπου τους δίνεται κάθε δυνατή βοήθεια.¹²⁶ Διανέμονται 1.000 εσώρουχα, 1.000 ζευγάρια κάλτσες, 300 ζευγάρια παπούτσια και 700 κουβέρτες. Το συνολικό πόσο της βοήθειας στα στρώπεδα προσφύγων στη Θράκη φτάνει τις 9.435 λίρες.

Η Τουρκία συνεχίζει να στέλνει βοήθεια στην Ελλάδα και μετά τη λήξη του πολέμου.¹²⁷ Η στάση αυτή εντυπωσιάζει τον Άγγλο πρόξενο στην Άγκυρα ο οποίος δηλώνει «Η Τουρκική Δημοκρατία έχει καλές σχέσεις με όλους τους γείτονές της.»¹²⁸ Καθ' όλη τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Τουρκία είχε κάνει τις προετοιμασίες της για να μπει στον πόλεμο και στην ίδια την χώρα υπήρχαν πολλές ελλείψεις όμως δε δύστασε να απλώσει χέρι βοήθειας στους γείτονες της.¹²⁹

¹²⁵ Περιοδικό Kızılay, Αριθ. 2, Φεβρουάριος 1942.

¹²⁶ Περιοδικό Kızılay, Αριθ. 30-31, Δεκέμβριος 1948-Μάρτιος 1949.

¹²⁷ Περιοδικό Kızılay, Αριθ. 23, Μάρτιος 1947.

¹²⁸ Η εφημερίδα Vakit μεταφέρει από τη Sunday Times, 18.09.1942.

¹²⁹ Cemil Koçak, *Türkiye 'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, I, İstanbul 1996, σελ. 296-301.